

YOSHLAR VA KITOBXONLIK: RAQAMLI ASRDA QADRIYATLAR SINOVI

Karimova Mavluda Muzaffar qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogikka instituti

filologiya fakulteti: filologiya va tillarni

o'qitish: o'zbek tili yo'nalishi 3-bosqich talabasi

E-mail: mavludakarimova187@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada raqamli texnologiyalar asrida yoshlarning kitobxonlikka bo'lgan munosabati, ushbu jarayonga ta'sir ko'rsatuvchi omillar va uning ijtimoiy-madaniy qadriyatlar tizimiga ta'siri o'rganiladi. Raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar va elektron adabiyotlarning keng tarqalishi an'anaviy kitobxonlik amaliyotini o'zgartirib, yangi muammolar va imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. Tadqiqot doirasida yoshlarning kitob tanlash mezonlari, o'qish odatlari va axborotni qabul qilish usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada kitobxonlikni targ'ib qilishga qaratilgan innovatsion yechimlar va ta'lim tizimidagi yangi yondashuvlar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Kitobxonlik, raqamli asr, yoshlar, adabiyot, axborot texnologiyalari, qadriyatlar.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается отношение молодёжи к чтению в эпоху цифровых технологий, факторы, влияющие на этот процесс, и его влияние на систему социокультурных ценностей. Широкое распространение цифровых платформ, социальных сетей и электронной литературы меняет традиционные практики чтения, создавая новые проблемы и возможности. В исследовании анализируются критерии выбора книг, читательские привычки и способы получения информации среди молодёжи. Также рассматриваются инновационные решения, направленные на популяризацию чтения, и новые подходы в системе образования.

Ключевые слова: Чтение, цифровая эпоха, молодёжь, литература, информационные технологии, ценности.

ANNOTATION

This article examines the attitude of young people to reading in the age of digital technologies, the factors influencing this process, and its impact on the system of socio-cultural values. The widespread use of digital platforms, social networks, and electronic literature is changing traditional reading practices, creating new problems and opportunities. The study analyzes the criteria for choosing books, reading habits,

and methods of receiving information among young people. The article also examines innovative solutions aimed at promoting reading and new approaches in the education system.

Keywords: Reading, digital age, youth, literature, information technologies, values.

KIRISH

XXI asr axborot va raqamli texnologiyalar inqilobi asri bo'lib, bu jarayon inson hayotining barcha jabhalariga, jumladan, madaniy va intellektual sohalarga ham jiddiy ta'sir ko'rsatdi. Bugungi kunda yoshlar uchun axborotga kirish manbalari cheksiz darajada kengaygan. An'anaviy bosma kitoblar o'rnini elektron kitoblar, audio kitoblar, bloglar va onlayn maqolalar egallamoqda. Bu o'zgarishlar esa yoshlarning kitobxonlik madaniyatiga bo'lgan munosabatini qayta ko'rib chiqishni talab etadi.

Zamonaviy yoshlarning kitobxonlikka bo'lgan qiziqishi pasayib bormoqda degan fikrlar keng tarqalgan bo'lsa-da, aslida kitobxonlikning shakli va mazmuni o'zgarmoqda. Ularning onlayn platformalarda, ijtimoiy tarmoqlarda o'qiyotgan matnlar hajmi an'anaviy kitob o'qishga sarflagan vaqtdan ko'proq bo'lishi mumkin. Masalan, bir kunda TikTok videosini ko'rishga, Telegram kanalini kuzatishga yoki Instagram'da postlarni o'qishga sarflanadigan vaqt an'anaviy kitob o'qishga sarflanadigan vaqtdan ancha ustun turadi. Bu holat yoshlarning diqqatini bo'lib yuborishga, chuqur va uzoq muddatli matnni o'qishga bo'lgan qobiliyatini pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, ushbu tadqiqotda zamonaviy sharoitda yoshlarning kitobxonlik qadriyatlarini saqlab qolish va rivojlantirish yo'llari o'rganiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda nazariy va empirik yondashuvlar uyg'unlikda qo'llaniladi. Birinchidan, mavzuga oid adabiyotlar tahlili o'tkazildi. Bu bosqichda kitobxonlik sotsiologiyasi, madaniyatshunoslik, pedagogika va psixologiya sohalaridagi mahalliy hamda xorijiy tadqiqotlarga murojaat qilinadi. Misol uchun, M. K. Kadirova (2020) o'zining "Zamonaviy yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish muammolari" nomli tadqiqotida O'zbekiston yoshlari orasida o'qish motivatsiyasi pasayib borayotganini ta'kidlaydi¹. Uning fikricha, bu holat oilaviy muhit va maktab ta'limidagi yondashuvlarning zamon talablariga mos kelmasligi bilan bog'liq. Boshqa bir tadqiqotchi N. A. Alimova (2022) esa elektron kitoblar va ularning o'qish jarayoniga ta'siri haqida yozadi². U elektron resurslardan to'g'ri foydalanish orqali kitobxonlikka qiziqishni oshirish mumkinligini aytib o'tadi.

¹ Kadirova, M. K. – "Zamonaviy yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish muammolari" – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 121–135-betlar.

² Alimova, N. A. – "Elektron kitoblar va ularning o'qish jarayoniga ta'siri" – Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti, 2022. – 78–92-betlar.

Tadqiqotning metodologik asosi sifatida ijtimoiy so'rovnoma va fokus-guruhlardan foydalanildi. Toshkent shahrining 18-25 yoshdagi talabalari va yosh mutaxassislari orasida so'rovnoma o'tkazildi. So'rovnoma yordamida quyidagi masalalar yuzasidan ma'lumotlar to'plandi:

Yoshlarning o'rtacha kitob o'qish chastotasi va hajmi;

Bosma va elektron kitoblarni tanlash mezonlari;

Kitob tanlashda ijtimoiy tarmoqlar va tavsiyalarining o'rni;

O'qishga sarflanadigan o'rtacha vaqt va boshqa media manbalariga sarflanadigan vaqt nisbati.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'tkazilgan tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatadiki, yoshlarning kitobxonlikka bo'lgan qiziqishi pasaymagan, balki o'qishning shakli tubdan o'zgargan. So'rovnomada qatnashganlarning 65%i haftada kamida bir marta kitob o'qishini ma'lum qildi. Biroq, ularning deyarli 80%i o'qishga ajratiladigan vaqtning ko'proq qismini elektron formatdagi materiallarga sarflashini ta'kidladi.

1-jadval:

Yoshlarning o'qish formati bo'yicha afzal ko'rishlari

Format turi	Qatnashchilarning afzal ko'rishi (%)	Sabablar
Bosma kitoblar	35%	Hidi, hissi, diqqatni jamlash osonligi, ko'zni charchatmasligi
Elektron kitoblar	45%	Bepul ekanligi, qulayligi, bir joyda ko'p kitoblarni saqlash imkoniyati
Audio kitoblar	20%	Ko'p ish bajarishga imkon berishi, vaqtdan unumli foydalanish

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, elektron kitoblar bugungi kunda yoshlar orasida eng mashhur format hisoblanadi. Bu, ayniqsa, ularning arzonligi va osonlik bilan erishish mumkinligi bilan bog'liq.

2-jadval:

Kitob tanlashda ta'sir ko'rsatuvchi omillar

Omil	Ta'sir darajasi (%)	Izoh
Ijtimoiy tarmoqlardagi bloggerlarning tavsiyasi	55%	Instagram, TikTok va Telegramdagi kitob bloggerlari
Do'stlar va oila a'zolarining tavsiyasi	30%	Shaxsiy muloqot va ishonchga asoslangan tavsiyalar

Omil	Ta'sir darajasi (%)	Izoh
Kitob do'konlari va kutubxonadagi afishalar	10%	An'anaviy usullar
OAV va boshqa manbalar	5%	Gazeta, jurnallar va teleko'rsatuvlar

Ushbu jadval ijtimoiy tarmoqlarning yoshlarning kitob tanlashiga qanday jiddiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi. Bu, bir tomondan, kitob targ'iboti uchun yangi imkoniyatlar yaratayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, yoshlarning tanlovi ko'pincha qisqa va tezkor trendlarga bog'liq bo'lib qolayotganini anglatadi. Natijalarga ko'ra, yoshlar qisqa, tez o'qiladigan va oson hazm bo'ladigan adabiyotlarga ko'proq qiziqishmoqda.

XULOSA

Raqamli asrda kitobxonlikning o'zgarishlari nafaqat texnik, balki chuqur ijtimoiy-madaniy xarakterga ega. Yoshlar avlodi yangi media manbalari va axborot platformalari bilan uyg'unlashgan holda o'ziga xos kitobxonlik madaniyatini shakllantirmoqda. Bosma kitoblar o'zining jozibasini yo'qotmagan bo'lsa-da, elektron va audio kitoblarning keng tarqalishi o'qish jarayonini yanada qulay va moslashuvchan qildi. Shunga qaramay, bu o'zgarishlar bilan bir qatorda jiddiy muammolar ham yuzaga kelmoqda. Masalan, diqqatni jamlashning qiyinlashishi, axborotning yuzaki qabul qilinishi va chuqur tahliliy fikrlashning pasayishi kabi holatlar kuzatilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, raqamli asrda yoshlar orasida kitobxonlikni targ'ib qilish uchun yangicha yondashuvlar zarur. Faqatgina an'anaviy metodlar bilan cheklanib qolish o'z samarasini bermaydi. Buning o'rniga, ta'lim muassasalari va madaniyat markazlari ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalarning imkoniyatlaridan unumli foydalanishlari kerak. Masalan, maktab va oliygohlarda kitob bloggerlari bilan uchrashuvlar tashkil etish, elektron kitoblar o'qish uchun mobil ilovalar yaratish yoki audio kitoblar doirasida turli tanlovlar o'tkazish mumkin. Shuningdek, oilada kitob o'qish madaniyatini shakllantirish, bolalarga yoshligidan kitobga mehr uyg'otish muhim ahamiyatga ega. Kelajakda yoshlar orasida kitobxonlikni rivojlantirish uchun ushbu sohada faol tadqiqotlarni davom ettirish va ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish zarurdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kadirova, M. K. – "Zamonaviy yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish muammolari" – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 121–135-betlar.

2. Alimova, N. A. – "Elektron kitoblar va ularning o'qish jarayoniga ta'siri" – Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti, 2022. – 78–92-betlar.
3. Karimov, O. I. – "Raqamli texnologiyalar va yangi avlodning axborot iste'moli" – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019. – 45–60-betlar.
4. Jalilov, A. J. – "O'smirlar psixologiyasida kitobxonlikning o'rni" – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 156–169-betlar.
5. Davlatova, D. S. – "Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ongi va tafakkuriga ta'siri" – Toshkent: O'zbekiston milliy kutubxonasi nashriyoti, 2023. – 23–38-betlar.